

romság-szobor 1864.) az 1900-as években állítottak Isten dicsőségére. A szentelmények nagy száma mindenesetre mély vallásosságról tanúskodik.

Néhány dokumentum, fénykép zárja a gyűjteményt, melynek tanulmányai – egy kivételével, mely 1983-ban keletkezett –, 1989 és 1993 között jelentek meg.

A *Templomok, szentek, imádságok* értékes dokumentuma a népi vallásosság sokrétű és színes világának.

SÁRVÁRI V. Zsuzsa

S Z Í N H Á Z

MAJERA ELŐSZÖR, MAJERA MÁSODSZOR

Legjobb lenne nem tudni erről az előadásról. Semmit. Azt sem, hogy van. Vagy ha már ez lehetetlen, akkor elfelejteni lenne jó. Mintha sohasem történt volna meg. De ezt sem lehet. Van. Láttam. S mert Csehov, aki talán minden szerzőnél leginkább és egyre inkább kedves nekem, egyszerűen nem tehetem meg, hogy erről a *Három nővér*ről nem veszek tudomást, nem tehetem, hogy csupán egy rossz álomnak tekintem L'ubosav Majera rendezését a Szerb Nemzeti Színházban. Ott ültem ugyanis a nézőtéren, a bemutatón, és iszonyatosan szenvedtem. Holott . . . igen, holott minden a helyén volt. A kellékek, a színészek, a szavak, a gesztusok, a zene, a fény . . . Minden. S mind pont olyan volt, mint egy *Három nővér*-előadásban lennie kell. Az egész mégis végtelenül érdektelen, üres, tartalmatlan, céltalan . . . Pont olyan, mint egy pompás gyümölcs, amelynek azonban csak héja van, belseje nincs.

Az is lehetséges, s ezt szeretném leginkább, hogy csak én éreztem ilyennek, akit „megfertőztek” az eddig látott *Három nővér*-előadások, melyeket több mint harminc év távlatából is végtelenül személyeseknek, sajátomnak, korunkra, körülményeinkre vonatkozóknak érzek. Mindegyikben tudtam valakivel a szereplők közül azonosulni. Irinával, a legkisebb nővérral, aki a legnagyobb vesztes ebben az idővel folytatott játékban. Ő a jövőjét veszíti el. S ez sokkal több, mint amit Olga vagy Mása veszít, több a múltnál és több a jelennél is. De Olgát is, Mását is közelinek éreztem. Átélttem azt, ahogy a legidősebb nővér elveszíti a reményét, hogy valaha is társra talál, férjhez megy, s azt, ahogy a középső nővér, Mása, megpróbál egy szomorú házasság béklyóiból a nagy szerelem perzselésébe menekülni, azt sem bánva s talán nem is tudva, hogy az elébe került katonatiszt semmivel sem különb, mint bárki más, de . . . S megértettem Andrejt is, a fivért, aki ragyogó tudósi pálya, egyetemi karrier helyett részeges-kártyás vidéki hivatalnok lett, s azt sem bánja, hogy felesége a főnökével csalsa. Közelinek éreztem az érdes, kötekedő Szoljonijt éppen úgy, mint a líraian ellágyuló Tuzenbach bárót. Sőt Ferapontot, a hivatali szolgát, akinek csak azért önti ki a lelkét Andrej, mert süket, és úgysem hallja, úgysem érti, amit mond, a panaszait. Meg Anfiszat is, az öreg cselédet, aki bár duzzog, de készséges, aki fél, hogy miután hasznavehetetlenné öregedett, kidobják, elzavarják, s aki boldog, hogy Olga maga mellé veszi az állami lakásba. Sőt Natasát, Andrej feleségét is megértettem, ha elfogadni

nem is tudtam tenyérbe mászó modorát, férjet nyomorító viselkedését, rendelkező magabiztosságát.

Mindannyian nagyon jó ismerőseim, rokonaim voltak. Olykor önmagamra ismertem bennük.

S közeleieknek éreztem mindazokat az élethelyzeteket, melyeket az egyes *Három nővér*-előadások megfogalmaztak. Harag Györgyét, aki a megszenvedett magány változatait mutatta fel, s múltunk elvesztését juttatta eszünkbe ugyancsak itt, Újvidéken, magyaroknak. Otomar Krejčáét, akinek *Három nővér*-előadása „főszereplője” Irina elvágódó és bánatos szeme volt. Azt a kolozsvárit, nem is tudom már, ki rendezte, amely arról szólt, hogy a Prozorov család és -ház tagjai úgy élnek egymás mellett, egy fedél alatt, mint a Kafka-hősök, árván, magányosan, védtelenül, bizonytalanságban, együtt élnek, s alig találkoznak. Ascher Tamás világot bejárt Katona József Színház-béli *Három nővér*ét, amely a tehetetlenség sikolyaként hasított belénk s maradt meg felejthetetlen emlékként bennünk. De elég lett volna a jó emlékül Milenko Šuvaković rendezését említeni, amely harminckét évvel ezelőtt ugyanebben a városban, ahol most Majera rendezését láthatjuk, az akkor még tornaterem-akusztikájú szerb színházban történt. S amely pasztell volt és bágyadt, akárcsak a friss hóval behintett újvidéki utcák, amikor előadás után kijöttünk a színházból, s amikor úgy tűnt, minden puha és nesztelen, holott végtelenül üres volt, üres, mint az életünk, amit mi gazdagnak, szépnek, reményteljesnek hittünk . . .

Mindegyikkal volt személyes kapcsolat, mindegyikkal tudtam kapcsolatot teremteni, mert az előadások ezt rám kényszerítették, mert nem szabadulhattam a hatásuk alól.

Most ez nem történt meg.

Miért?

Mindenekelőtt azért, mert – úgy érzem – a rendezőnek sem volt egyéb szándéka, mint hogy színre tegye Csehov drámáját. Nem mondani akart, nem közölni akart általa valamit is, bármit, hanem csak megrendezte. S ez mindig bűn, kivált Csehov esetében, s kivált a *Három nővér* esetében, amely mindig és mindenkinek rejt magában valamiféle aktualitást, csak tudni kell felszínre hozni, aktivizálni.

Most viszont rendezői céltalanságot, bizonytalanságot tükröz éppen úgy a színpadkép, mint a színesi játék. Ezen a színpadon minden bútor s minden kellék ott van, aminek ott kell lennie, de nincs drámai funkciójuk, illetve aminek van, az annyira direkt, annyira várt, hogy már bosszantó. Tudjuk, hogy Szoljonij azért hoz be két téglát, hogy előttünk csapja őket össze és törje így porrá. Tudjuk, ha az elkéseredett Mása magához ölel egy öblös korsót, akkor drámai teszi, hogy belebúgja fájdalomát. Tudjuk, hogy a szoba közepére állított bőröndöket egykor majd elviszik, csak azt nem értjük, miért kell ezeknek a szegény útiládáknak ott gubbasztaniuk az idők kezdetétől az előadás végéig. Hogy ha másból nem tudnánk, hát eszünkbe juttassák, hogy a nővérek csak átutazóban vannak ebben a kis városban, csak ideiglenesen tartózkodnak itt, mindvégig Moszkvába vágnak, ahonnan immár tizenegy éve elköltöztek? De ezeknél a „szájbarágós” ötleteknél, megoldásoknál még inkább bántó, hogy a tér beábrándozása, megszervezése ügyetlen, semmitmondó, nélkülöz mindenféle drámai funkciót.

Csoda-e, hogy a színészek sem tesznek, tehetnek egyebet, mint skáláznak. Mondják, sírják, nevetik, kiabálják, suttogják szerepüket, tökéletesen demonstrálják a játék technikáját, de közben hamisak, nincs tartalma a mondataiknak, a gesztusaiknak. Egyetlen őszinte hangszólyt sem hallottam. Elszomorító.

Üres, üres minden. Anélkül, hogy ennek az ürességnek tartalma, mélysége lenne.

Nem sokkal a *Három nővér* előadása előtt jött ki Majera másik rendezése, a *Janez* című Siniša Kovačević-dráma, amit az Újvidéki Drámai Színház nevű alkalmi színész-társulással vitt színre. Régen láttam ilyen megrázó, egyszerűségében találó, célszerűen készített előadást, mint ez. Néhány katonai vagy kórházi vaságy s néhány barna papírdoboz. Ennyi a „színpad”. De minden forr, sístereg, dübörög, él. Kovačević drámája talán az első, amely Jugoszlávia széthullásának emberi következményeiről szól. Egy kisember sorsán keresztül. Egy nyugdíjhoz érkező altisztról, Janezről, aki harminc éven át az ország vándora volt, kétévente máshová helyezték, mfg végül visszajutott szülőföldjére, Szlovéniába, de ekkor kitört a jugoszláv–szlovén háború, s ő a hadsereg tagjaként visszavonul, Belgrádba jut, hamarosan nyugdíjazzák, nem kora, hanem nemzetisége miatt, családjával egyszobás kényszerszálláson tengődik. Lépten-nyomon megalázzák, legközelebbi hozzátartozói pedig szerencsétlenül járnak, elzüllenek, öngyilkosok lesznek . . . Tömény tragédia. Életzagú, mert ITT és MOST sok millió ember él(t) át hasonlókat. Kurva emberi sors, a mága nyersségében. S az előadás pont ezt a nyersséget közvetíti, mutatja meg. Kovačević már-már publicisztikusan direkt szövegét őszintén, megrázó erővel tolmácsolja a kis színészcsapat: Stevan Gardinovački, Mirjana Gardinovački, Aleksandra Pleskonjić-Ilić, Vladislav Kačanski, Vasa Vrtipražki, Novak Bilbija, a még főiskolás Srđan Timarov s a két kamaszlány, Bojana és Ivana Stevanov.

Majera semmiből csinált igazi, őszinte színházat.

Szemben a *Három nővérrel*, ahol mindene megvolt ahhoz, hogy színházat csináljon, s színház mégsem jött létre.

Ilyen a színház!

És ilyenek a rendezők.

Vagy csak mi, nézők vagyunk különösek?

GEROLD László

K É P Z Ő M Ű V É S Z E T

KÖTŐDÉSEK

A Terra és a vajdasági szobrászat – Vajdasági Képzőművészek Szövetségének Képtára, Újvidék

Az a jó mecénás, aki az alkotás körülményeit megteremti, de nem szól bele az alkotók munkájába. Hogy a kikindai Terrát fenntartó Toza Marković építőanyaggyár mennyire megfelelő ilyen tekintetben, azt leginkább Slobodan Kojić, a Terra megálmodója és vezetője tudná megmondani, a külső szemlélő számára mindenesetre úgy tűnik, ideális szimbiózis alakult ki a gyár és az alkotók között a Terra fennállásának közel másfél évtizedében. Ki tudja, miért, talán mert a Terra az egyedüli vajdasági művésztelep, amelynek vezetője maga is alkotóművész, Slobodan Kojićnak sikerült olyan közösségteremtő és -őrző alkotótelepet, még inkább időszerű alap- és alkalmazott kutatásokkal is foglalkozó műhelyt szerveznie, amelyben eltérő alkatú, szemléletű és felkészültségű szobrászok dolgozhatnak magas színvonalú technológiával, jó minőségű alapanyagokkal;